Φως Ιλαρόν

Μηνιαία Έκδοση της Ενορίας Αγίου Γεωργίου Περιβολίων Ρεθύμνου. Έτος 4ο, φ. 41. Φεβρουάριος 2016

Τι είναι και τι περιέχει η Παλαιά Διαθήκη

Η Παλαιά Διαθήκη είναι το πρώτο μέρος της Αγίας Γραφής των χριστιανών. Περιγράφει το πρώτο στάδιο της επικοινωνίας του Θεού με την ανθρωπότητα, που είχε σκοπό την προετοιμασία του κόσμου για τον ερχομό του Χριστού.

Είναι, στην ουσία, μια συλλογή από 49 βιβλία, που γράφτηκαν σε διάστημα αιώνων και διηγούνται μια ιστορία που κρατάει περίπου 2.000 χρόνια: από τον Αβραάμ (τον άνθρωπο που κάλεσε ο Θεός να εγκαταλείψει την ειδωλολατρία και να πιστέψει στον αληθινό Θεό) ώς τους προφήτες που έζησαν γύρω στον 3ο αιώνα π.Χ.

Το 1ο βιβλίο της Παλ. Διαθήκης, η *Γένεσις* (=δημιουργία), διηγείται και μια ιστορία ακόμη πιο παλιά, την **ιστορία των πρώτων ανθρώπων**. Αυτή την ιστορία η Παλ. Διαθήκη τη διηγείται **ανακατεύοντας πραγματικά και συμβολικά στοιχεία**, ανάλογα με τα θρησκευτικά νοήματα που ήθελε να περάσει στον αρχαίο κόσμο. Γι' αυτό και οι διηγήσεις της δεν συγκρούονται με τις ανακαλύψεις της σύγχρονης επιστήμης για τη δημιουργία του σύμπαντος, της ζωής και του ανθρώπου.

Η *Γένεσις* λοιπόν περιγράφει τη δημιουργία του κόσμου από το Θεό, τη δημιουργία των πρώτων ανθρώπων (των γνωστών σε όλους μας Αδάμ και Εύας), το προπατορικό αμάρτημα (δηλαδή την απομάκρυνσή τους από το Θεό και το χάσιμο της αρχικής ζωής τους στον παράδεισο), τις πρώτες γενιές ανθρώπων, τη διαφθορά της αρχαίας ανθρωπότητας, που οδήγησε στον Κατακλυσμό του Νώε, τον Πύργο της Βαβέλ (με τον οποίο οι άνθρωποι, από εγωισμό, θέλησαν *«να φτάσουν στον ουρανό»*) και τελικά, με ένα κατάλογο προγόνων και απογόνων, φτάνει **στον Αβραάμ και το κάλεσμά του από το Θεό** για να Τον ακολουθήσει, με την υπόσχεση ότι, αν εγκαταλείψει τα είδωλα, οι απόγονοί του θα γίνουν ένα μεγάλο έθνος, από το οποίο *«θα ευλογηθούν όλες οι φυλές της Γης»*.

Αυτό το έθνος είναι το εβραϊκό έθνος (οι Ισραηλίτες), μέσα στο οποίο, περίπου 2.500 χρόνια μετά τον Αβραάμ, γεννήθηκε ο Ιησούς Χριστός. Ο Αβραάμ δηλαδή είναι πρόγονος του Χριστού.

Από εκεί και μετά, η Παλαιά Διαθήκη διηγείται – μέσα σε αρκετά ιστορικά βιβλία που περιέχει – τις **περιπέτειες του ισραηλιτικού έθνους**, την πίστη και την απιστία του, τα προβλήματά του, τη σκλαβιά του σε διάφορους εχθρούς και τη δράση σημαντικών αγίων προσώπων, κυρίως προφητών, που έστειλε ο Θεός να διδάξουν και να καθοδηγήσουν το λαό Του, ώστε να τον συγκρατήσουν όσο ήταν δυνατόν στην αληθινή πίστη, τη λατρεία του ενός Θεού κι όχι των ειδώλων.

Μέσα σ' αυτή την ιστορία περιλαμβάνεται και **η παράδοση του Νόμου** από το Θεό στον εβραϊκό λαό μέσω του προφήτη Μωυσή. Ο Νόμος αυτός (ο «μωσαϊκός νόμος» – από το όνομα του Μωυσή, που λέγεται και «Μωσής») περιέχει τις περίφημες **10 εντολές**, αλλά και πολλές άλλες διατάξεις, μια πλήρη νομοθεσία, που καλύπτει όλα τα ζητήματα που χρειάζεται να καλύψει η νομοθεσία ενός κράτους. Υπόψιν ότι από τότε που πήραν αυτό το Νόμο, οι Εβραίοι για 400 χρόνια δεν είχαν βασιλιά, ούτε ενιαίο κράτος, αλλά ζούσαν με αυτοδιοίκηση των 12 φυλών τους. Πολύ αργότερα, με απαίτηση του ίδιου του εβραϊκού λαού, ο Θεός, μέσω του προφήτη Σαμουήλ, ανακήρυξε πρώτο βασιλιά του Ισραήλ το Σαούλ και, όταν εκείνος απέτυχε λόγω της αλαζονείας του, ο Θεός ανακήρυξε το μεγάλο βασιλιά και προφήτη Δαβίδ, που ήταν πρόγονος του Ιησού Χριστού.

Εκτός απ' αυτά, η Παλαιά Διαθήκη περιέχει πολλά βιβλία όπου καταγράφονται οι **προφητείες των προφητών** του αρχαίου Ισραήλ, όπως οι: Ησαΐας, Ιερεμίας, Ιεζεκιήλ, Δανιήλ, Ζαχαρίας, Ωσηέ, Αμώς κ.ά. Οι προφήτες αυτοί:

Α) Καλούν το λαό να μετανοήσει για τις αμαρτίες και την απιστία του, αλλά ασκούν σκληρή κριτική και στους άρχοντες και τους βασιλιάδες για τις δικές τους αμαρτίες και την κατάχρηση εξουσίας που συχνά κάνουν (γι' αυτό πολλοί προφήτες πέθαναν μαρτυρικά).

Β) Προφητεύουν διάφορα γεγονότα της άμεσης ιστορίας του Ισραήλ, αλλά και άλλων λαών (κυρίως πολέμους, άλλοτε νικηφόρους, άλλοτε όχι – αλλά τη νίκη και την ήττα τη συνδέουν πάντα με την αμαρτία ή την αρετή των ανθρώπων).

Γ) Προφητεύουν **τον ερχομό του Μεσσία**, δηλαδή του ουράνιου σωτήρα που θα έστελνε ο Θεός να σώσει το λαό Του, και μάλιστα κάποιοι αναφέρουν ότι ο Μεσσίας θα σώσει τους ανθρώπους με το μαρτύριο και το θάνατό Του.

Ο Μεσσίας αυτός, που προφητεύουν οι προφήτες, είναι ο Χριστός (η λέξη «Χριστός» σημαίνει «αυτός που έχει πάρει το χρίσμα», δηλ. την ευλογία από το Θεό να επιτελέσει μια αποστολή, και είναι μετάφραση της εβραϊκής λέξης «Μεσσίας») και στη ζωή του Ιησού Χριστού επαληθεύτηκαν όλες οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης που μιλούσαν για τον ερχομό Του.

Τέλος, η Παλαιά Διαθήκη περιέχει βιβλία με **πνευματικές (θρησκευτικές) και ηθικές διδασκαλίες**, καθώς και **προσευχές**, όπως είναι οι *Ψαλμοί* (κυρίως γραμμένοι από τον προφήτη και βασιλιά Δαβίδ), η *Σοφία Σολομώντος*, η *Σοφία Σειράχ*, οι *Παροιμίες*, ο *Εκκλησιαστής* και το περίφημο *Άσμα Ασμάτων*! Το τελευταίο – το *Άσμα Ασμάτων* – είναι ένα ερωτικό ποίημα, γραμμένο, όπως και οι *Παροιμίες* και ο *Εκκλησιαστής*, από τον προφήτη και σοφό βασιλιά Σολομώντα, που οι χριστιανοί άγιοι διδάσκαλοι το ερμήνευσαν αλληγορικά, ότι μιλάει για τον έρωτα του Θεού για τον άνθρωπο (έτσι ονομάζουν, έρωτα, την επιθυμία του Θεού να γίνει άνθρωπος και να ενωθεί με τους ανθρώπους).

Το θέμα της Παλ. Διαθήκης: ο Ιησούς Χριστός!

Το αληθινό κεντρικό θέμα της Παλαιάς Διαθήκης δεν είναι η ιστορία του ισραηλιτικού έθνους, αλλά η προαναγγελία στους ανθρώπους του ερχομού του Χριστού. Η Παλ. Διαθήκη είναι κυριολεκτικά γεμάτη προφητείες και προτυπώσεις για το Χριστό, την Παναγία και το χριστιανισμό («προτύπωση» σημαίνει ένα πρόσωπο ή γεγονός, που υπάρχει έτσι, με φροντίδα του Θεού, ώστε να προαναγγέλλει ένα άλλο, που θα έρθει στο μέλλον).

Ο ίδιος ο ισραηλιτικός λαός δημιουργήθηκε από το Θεό (με το να καλέσει τον Αβραάμ, τον γενάρχη των Εβραίων, να απαρνηθεί τα είδωλα και να γίνει πιστός του αληθινού Θεού), όχι για να έχει ο Θεός ένα έθνος «δικό Του» και «να… παίζει» (άλλωστε, όλα τα έθνη του κόσμου δικά Του είναι), αλλά ακριβώς για να υπάρχει στον κόσμο ένας λαός που θα γνωρίζει τον αληθινό Θεό και θα πιστεύει σ' Αυτόν (κι όχι στους ψεύτικους θεούς των ειδωλολατρικών θρησκειών, που ήταν οι θρησκείες *όλων* των άλλων λαών), ώστε μέσα σ' αυτό το λαό να γεννηθεί κάποτε ο Χριστός.

Ο ισραηλιτικός λαός δεν είναι ο «ευνοημένος από το Θεό» λαός, αλλά ο λαός που εκπλήρωνε μια αποστολή ύψιστης σημασίας: να κρατήσει την πίστη στον ένα Θεό για να γεννηθεί σ' αυτόν ο Χριστός και να καλέσει στη σωτηρία όλους τους ανθρώπους, όλων των λαών της Γης.

Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της ιστορίας του, όπως περιγράφεται στην ίδια την Παλ. Διαθήκη, ο ισραηλιτικός λαός πολλές φορές έχασε την πίστη του, πολλές φορές έγινε λαός αμαρτωλών και άπιστων ανθρώπων, και τότε ο Θεός επέτρεπε να τον νικούν άγριοι και επιθετικοί ειδωλολατρικοί λαοί (όπως οι Φιλισταίοι, αλλά και οι Βαβυλώνιοι), για να καταλαβαίνει ο λαός το λάθος δρόμο που τραβούσε και να μετανοεί (αυτό θα μπορούσε να διδάξει πολλά και σε μας, για τη σύγχρονη Ελλάδα, αν μου επιτρέπετε)…

Οι προφήτες στην Παλαιά Διαθήκη βλέπουν πολλές φορές το Θεό μέσα σε ένα φωτεινό όραμα και παίρνουν απ' Αυτόν αποκαλύψεις και εντολές. Ο Θεός που βλέπουν οι προφήτες είναι ο Χριστός, το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας (ο Υιός του Θεού Πατέρα), μόνο που Τον βλέπουν πριν γίνει άνθρωπος, ενώ στα ευαγγέλια και γενικά στην Καινή Διαθήκη βλέπουμε αυτό

το πρόσωπο (τον Υιό του Θεού) αφού έχει γίνει άνθρωπος, ο Ιησούς Χριστός. Έτσι, στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει ο Χριστός «άσαρκος», ενώ στην Καινή Διαθήκη «σαρκωμένος» (ως άνθρωπος).

Η Αγία Τριάδα στην Παλ. Διαθήκη

Η Παλαιά Διαθήκη, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο (που τα δικά του γραπτά βρίσκονται στην Καινή Διαθήκη) αποτελεί «σκιά» της βασιλείας του Θεού, καθώς απευθύνεται στην ανθρωπότητα που είναι ακόμη σε «νηπιακή» πνευματική ηλικία. Έτσι, στην Π.Δ. η Αγία Τριάδα αποκαλύπτεται με υπαινιγμούς (σκιωδώς), καθώς οι άνθρωποι, μη έχοντας ακόμη την ένωση Θεότητας και ανθρωπότητας, που συντελέστηκε στο πρόσωπο του Χριστού, και τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, που ξεχύθηκε στην ανθρωπότητα κατά την πεντηκοστή (50 μέρες μετά την ανάσταση του Χριστού, με τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος στους αποστόλους), δε μπορούσαν ακόμη να κατανοήσουν την αποκάλυψη ότι ο Θεός είναι Τριαδικός.

Στην Π.Δ. λοιπόν η Αγία Τριάδα αποκαλύπτεται τουλάχιστον με έξι τρόπους:

1. Με τον πληθυντικό αριθμό σε μερικά σημεία της *Γένεσης*, όπου ο Θεός μιλάει στον εαυτό Του σε πληθυντικό αριθμό. Παράδειγμα, τα *Γέν*. 1, 26 («*ας φτιάξουμε άνθρωπο κατά την εικόνα και ομοίωσή μας*») και *Γέν*. 11, 7 («*ας κατεβούμε και ας τους μπερδέψουμε τις γλώσσες*»).

2. Με την εμφάνιση του Θεού, με μορφή Τριών Ανδρών, στον Αβραάμ στο κεφ. 18 της *Γένεσης*. Εκεί είναι φανερό ότι ο Αβραάμ αντιμετωπίζει και τους Τρεις ως ισότιμους. *Ήρθε «να Τους συναντήσει»*, είπε και στους Τρεις να καθίσουν, να πλυθούν, να φάνε κ.τ.λ., χαρακτήρισε τον εαυτό του «*υπηρέτη Τους*» και Εκείνοι του απάντησαν σαν με ένα στόμα.

3. Με τους ανεξήγητους (για μας, «τριαδικούς») πληθυντικούς σε πολλές προφητείες, όπου φαίνεται: (α) ότι εντός της Θεότητος υπάρχουν περισσότερα από ένα πρόσωπα, (β) ότι εμφανίζονται τουλάχιστον δύο «Κύριοι», που ο Ένας στέλνει στη Γη τον Άλλο (π.χ. *Ζαχαρίας*, 2, 12-16, *Ησαΐας*, 48, 12-16, κ.π.ά.).

4. Με την εμφάνιση του περίφημου «αγγέλου του Θεού», ενός όντος που μιλάει συγχρόνως και ως Θεός ή Κύριος. Εμφανίστηκε π.χ. στο Μωυσή μέσα από τη φλεγόμενη βάτο και χαρακτηρίζεται «άγγελος Κυρίου», όμως είπε «*Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ*» κ.τ.λ. (*Έξοδος*, κεφ. 3, 2). **Πρόκειται για τον Υιό (το Χριστό) και χαρακτηρίζεται «άγγελος», γιατί άγγελος = αγγελιαφόρος (ενν. του Θεού Πατέρα).**

5. Με την εμφάνιση της «Σοφίας του Θεού», ενός ξεκάθαρα θεϊκού όντος, που μάλιστα μιλάει διά στόματος των προφητών σε πρώτο πρόσωπο, όπως μόνον ο Θεός κάνει, στα βιβλία *Παροιμίες*, *Ιωβ*, *Σοφία Σολομώντος* και *Σοφία Σειράχ*. Είναι ο Χριστός, γι' αυτό η μεγάλη εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, η αφιερωμένη στο Χριστό, ονομάστηκε «Αγία Σοφία».

6. Η ύπαρξη πολλών προσώπων στη Θεότητα φαίνεται και από τις προφητείες, κατά τις οποίες διά στόματος των προφητών μιλάει ο αναμενόμενος και μελλοντικά ερχόμενος Μεσσίας. Εφόσον ο Μεσσίας μιλάει διά στόματος των προφητών, επομένως είναι Θεός – π.χ. *Ησαΐα* 61, 1-2, που ο Χριστός το χρησιμοποίησε ως αναφορά στον εαυτό Του (*κατά Λουκάν*, 4, 17-21). Υπάρχουν και οι χριστολογικοί ή μεσσιανικοί *Ψαλμοί*, όπου ο Μεσσίας μιλάει διά του προφήτη. Π.χ. *Ψαλμ*. 68, 22 («*μου έδωσαν χολή για τροφή και στη δίψα μου με πότισαν ξύδι*», βλ. *Ματθ*. 27, 48).

Προφητείες για τη σταύρωση του Χριστού

Όταν ο Ιησούς, μετά την ανάστασή Του, συνάντησε δύο μαθητές Του έξω από τα Ιεροσόλυμα – και τους εμφανίστηκε με άλλη μορφή, για να Τον αναγνωρίσουν την κατάλληλη στιγμή – τους παρουσίασε τις προφητείες που έλεγαν ότι ο Χριστός θα βασανιστεί και θα πεθάνει, αρχίζοντας από το Μωυσή (*Λουκ*. 24, 25-27). Ας δούμε μερικές από αυτές τις προφητείες:

Στη *Γένεση*, 3, 15 (την οποία έγραψε ο Μωυσής), ο Θεός αναφέρεται στο «σπέρμα της γυναίκας», που θα συντρίψει το κεφάλι του όφη (του διαβόλου) και εκείνος θα του πληγώσει τη φτέρνα. Η προφητεία αυτή ονομάζεται «πρωτευαγγέλιο» και είναι η πρώτη αναφορά του Θεού στο Μεσσία. Η πληγή στη φτέρνα ερμηνεύεται ως ένα ασήμαντο τραύμα, όπως ήταν (για τον παντοδύναμο Υιό του Θεού) η σταύρωση.

Ο προφήτης Ησαΐας, στο βιβλίο *Ησαΐας*, κεφ. 52, στίχος 13, έως και το κεφ. 53, γράφει ότι ο Μεσσίας θα βασανιστεί και θα σώσει τον κόσμο με το βασανισμό Του (*«σηκώνει τις αμαρτίες μας και υποφέρει για μας… τραυματίστηκε για τις αμαρτίες μας… οδηγήθηκε σαν πρόβατο στη σφαγή… από τις αμαρτίες του λαού μου οδηγήθηκε στο θάνατο…»* κ.τ.λ.).

Ο προφήτης Ζαχαρίας, 11, 12-13, μιλάει για τα τριάντα αργύρια (αργυρά νομίσματα), που εισέπραξε ο Ιούδας όταν πρόδωσε τον Ιησού. Ο άγιος ευαγγελιστής Ματθαίος αναφέρεται στην προφητεία (*Ματθ*. 27, 9), μόνο που την ενώνει με την προφητεία του Ιερεμία, 18, 2, που μιλάει για τον «αγρόν του κεραμέως», τον οποίο αγόρασαν με τα τριάντα αργύρια οι Εβραίοι αρχιερείς, όταν τα επέστρεψε ο Ιούδας.

Επίσης, στην Παλαιά Διαθήκη περιλαμβάνονται πολλές **προτυπώσεις του θανάτου του Ιησού**. Μερικές:

Ο φόνος του Άβελ, γιου του Αδάμ (*Γένεσις*, 4, 1-8): ο αθώος βοσκός που θανατώθηκε από τον αδελφό του λόγω φθόνου, όπως ο Ιησούς (που είναι *«ο ποιμήν ο καλός»*, *κατά Ιωάννην*, κεφ. 10, ο οποίος μάλιστα *«θέτει την ψυχή του υπέρ των προβάτων»*, στίχ. 15) θανατώθηκε για τον ίδιο λόγο από τους αδελφούς Του, τους ανθρώπους.

Η θυσία του Αβραάμ (*Γένεσις*, 22, 1-13): όπως ο Αβραάμ προσφέρθηκε να θυσιάσει το μοναχογιό του, ο οποίος μάλιστα πήγε για τη θυσία μόνος του, χωρίς βία, και μετέφερε και στους ώμους του τα ξύλα για τη φωτιά, έτσι και ο Θεός θυσίασε το Μονογενή Υιό Του για τη σωτηρία των ανθρώπων, ο Οποίος μάλιστα πήγε οικειοθελώς να θανατωθεί, κουβαλώντας στους ώμους Του το σταυρό του μαρτυρίου.

Ο αμνός του Πάσχα, δηλαδή το αρνάκι που έσφαξαν οι Εβραίοι το βράδυ πριν φύγουν από την Αίγυπτο: με το αίμα του σημάδεψαν τις πόρτες τους, ώστε ο εξολοθρευτής άγγελος, που σκότωσε τα πρωτότοκα παιδιά των Αιγυπτίων (θα μιλήσουμε στο επόμενο τεύχος γι' αυτά τα σκληρά επεισόδια στην Παλ. Διαθήκη), να μη μπει στα σπίτια τους (*Έξοδος*, 12, 21-28). Έτσι κι ο Ιησούς θυσιάστηκε ως αμνός (βλ. και *Ησαΐα*, κεφ. 53) και με το Αίμα Του έσωσε το λαό Του (την ανθρωπότητα) από τον αιώνιο θάνατο. Γι' αυτό και ο Πρόδρομος είπε για το Χριστό: *«Να ο αμνός του Θεού, που σηκώνει την αμαρτία του κόσμου»*. Γι' αυτό επίσης οι Εβραίοι επί αιώνες έτρωγαν το Πάσχα αρνάκι (και ακόμη τρώνε), και μάλιστα χωρίς να του σπάσουν τα κόκαλα, επειδή και του Χριστού τα οστά στο σταυρό δεν έσπασαν (*Ιω*. 19, 33-37, βλ. και στην Παλαιά Διαθήκη, τα βιβλία *Αριθμοί*, 9, 12, *Ψαλμ*. 33, 21). Γι' αυτό, τέλος, ο Ιησούς σταυρώθηκε κατά την παραμονή του εβραϊκού Πάσχα, όπως και ο αμνός της *Εξόδου* σφάχτηκε την παραμονή του πρώτου εβραϊκού Πάσχα, δηλαδή της απελευθέρωσης από την Αίγυπτο με τη διάβαση της Ερυθράς Θάλασσας.

Η ύψωση του φιδιού στην έρημο (*Αριθμοί* 21, 6-10): κατά το μακρύ ταξίδι της επιστροφής από την Αίγυπτο, οι Εβραίοι αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα. Ένα απ' αυτά ήταν οι νυχτερινές επιθέσεις θανατηφόρων φιδιών. Ο Θεός διέταξε το Μωυσή να κατασκευάσει ένα χάλκινο φίδι και να το υψώσει πάνω σε μια ράβδο. Όποιος δαγκωνόταν από φίδι, έστρεφε το βλέμμα του στο υψωμένο χάλκινο φίδι και θεραπευόταν από το δηλητήριο (αυτό αποδεικνύει και ότι δεν είναι άτοπο να κάνει θαύματα ο Θεός μέσω εικόνων ή άλλων αντικειμένων). Ο Ίδιος ο Χριστός αναφέρθηκε σ' αυτό: *«όπως ο Μωυσής ύψωσε το φίδι στην έρημο, έτσι πρέπει να υψωθεί ο υιός του ανθρώπου»* (*Ιω*. 3, 14-17 – με πλήρη αναφορά στη σωτηρία του κόσμου διά του Χριστού, του Μονογενούς Υιού του Θεού). **Ο Ιησούς ονόμαζε τον εαυτό Του «υιό του ανθρώπου» (=άνθρωπο) με βάση το *Δανιήλ* 7, 13.**

Το «σημείον του Ιωνά του προφήτου»: ο Ιωνάς, ως γνωστόν, παρέμεινε τρεις ημέρες στην κοιλιά του θαλάσσιου κήτους και κατόπιν βγήκε στη στεριά σώος και αβλαβής. Ομοίως, και ο Ιησούς θα παρέμενε *«εν τη καρδία της γης»* τρεις ημέρες και κατόπιν θα επανερχόταν (όπως και επανήλθε) στη ζωή σώος και αβλαβής. Ο ίδιος ο Χριστός αναφέρθηκε στην προτύπωση του Ιωνά στο *Ματθ*. 12, 38-40.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΟΡΙΑΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΝ ΡΕΘΥΜΝΗΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ
Τ.Κ. 741 00 ΡΕΘΥΜΝΟ. Τηλ.: 28310 28854 - e-mail: riginiot@gmail.com
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: Ενορία Αγίου Γεωργίου Περιβολίων Ρεθύμνης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Θεόδωρος Ι. Ρηγινιώτης